

تحلیل محتوای کتاب علوم تجربی سوم ابتدایی بر اساس نظریه هوش‌های گاردنر

الهام منوچهری زاده^{۱*}، سحر قاسمی^۲

۱- استادیار، گروه علوم پایه، دانشگاه فرهنگیان

*manoochehriel@yahoo.com

۲- دانشجوی کارشناسی، علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا(س) اهواز

Sahar.gh7813@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر، به بررسی و تحلیل محتوای کتاب علوم تجربی سوم ابتدایی بر اساس هوش‌های ۸ گانه گاردنر پرداخته است. این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی و کاربردی است. جامعه آماری آن، کتاب علوم تجربی سوم ابتدایی سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ است. متن، تصاویر، و کلیه ی فعالیت‌های یادگیری کتاب مورد بررسی و بازبینی قرار گرفت. براساس تعریف و ویژگی هر یک از انواع هوش‌های ۸ گانه، چک لیستی از مصداق‌های آنها تهیه و سپس، کدگذاری محتوای کتاب انجام شد. بر اساس نتایج به دست آمده، میزان توجه به مولفه‌های مختلف هوش در همه درسها یکسان نیست. به جز هوش موسیقایی سایر مولفه‌های هوش در بخشهای مختلف کتاب مشاهده شد. در این میان، بالاترین درصد فراوانی نسبی در کتاب به هوش فضایی با ۳۴/۳۱ درصد تعلق داشت و سایر مولفه‌های هوش‌های ۸ گانه با درصدهای مختلفی مشاهده شدند.

واژگان کلیدی: هوش، نظریه گاردنر، تحلیل محتوا، علوم تجربی

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

۱- مقدمه

هوش به عنوان یکی از وجوه قابل توجه در سازش یافتگی انسان با محیط و از عوامل مهم در تفاوت افراد بشر با یکدیگر به شمار می آید (مهرمحمدی، ۱۳۸۵).

تا سال ها پیش تنها مفهومی که از هوش وجود داشت و شایع بود، هوش عقلانی یا منطقی بود؛ اما به مرور، مقیاس ها و ملاک های دیگری هم مورد توجه قرار گرفت و آزمون ها و دسته بندی های هوش پیشرفت کرد و کم کم برای سنجش هوش به تفاوت های فردی نیز توجه شد (صریحی و همکاران، ۱۳۹۹). امروزه توجه به آموزش و پرورش بر اساس رویکردهای جدید که پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را افزایش می دهد در خور توجه است. جنبش فرانوگرایی در آموزش، به مشارکت معلمان و دانش آموزان و همچنین به اصل تفاوت های فردی و منعطف بودن زمان یادگیری اهمیت می دهد (بیرمی پور، بختیار نصر آبادی و هاشمی، ۱۳۸۹). یکی از نظریه های شناختی برخاسته از این جنبش نظریه هوش های چندگانه گاردنر است، که نقش مهمی در آموزش و یادگیری دانش آموزان داشته است. اساس این نظریه شناسایی و پرورش تمام قابلیت های هوشی انسان است. بر اساس اصل تفاوت های فردی این رویکرد، انسان ها را برخوردار از ترکیب های هوشی متفاوتی می داند. وجود توانایی های مختلف در آدمی خود می تواند دلیلی روشن بر وجود هوش های چندگانه باشد که ممکن است هم به صورت انفرادی و هم ترکیبی به کار برده شوند (رحیمی و حافظی، ۱۳۹۴). منشاء تفاوت های فردی، وجود استعدادها، توانایی ها و علایق گوناگون و مختلف در افراد است که هر یک را با دیگری متفاوت می سازد (ابدال و همکاران، ۱۳۹۸). به عقیده وی هر یک از ابعاد هوش نباید تنها به عنوان وضعیتی معین در مغز قلمداد شود بلکه هر یک از آنها ظرفیت های بالقوه اند که حضورشان میتواند گونه های فکری متناسب با موقعیت خاص را برای افراد به ارمغان آورد (سیف، ۱۳۹۴). هشت هوش متمایزی که گاردنر مطرح کرد عبارت اند از:

هوش کلامی-زبانی: این هوش توانایی استفاده از کلمات و زبان است.

هوش منطقی-ریاضی: این هوش تفکر مفهومی با استفاده از الگوهای عددی و منطقی و برقراری ارتباط میان آن ها می باشد.

هوش دیداری-فضایی: این نوع هوش توانایی درک پدیده های بصری است.

هوش حرکتی-جسمانی: این هوش توانایی کنترل ماهرانه ی حرکات بدن و استفاده از اشیا می باشد.

هوش موسیقایی: این هوش توانایی درک و تولید موسیقی است.

هوش میان فردی: این هوش به معنای توانایی ارتباط برقرار کردن و فهم دیگران است.

هوش درون فردی: این هوش توانایی درک خود و آگاهی از حالات درونی خود می باشد.

هوش طبیعت گرا: این هوش مهارت در شناخت و طبقه بندی گونه های مختلف گیاهان و جانوران و محیط فردی می باشد (آرمسترانگ ۱۹۹۵؛ ترجمه مهشید صفری، ۱۳۸۳: ۱۴۱).

نظریه ی هوش های چندگانه برای بهبود فرایند تدریس، یادگیری و ارزیابی، روش های جدیدی مطرح می کند. به کارگیری نظریه گاردنر، فرایند تدریس معلمان را تسهیل کرده و به ساختار یادگیری دانش آموزان کمک می کند و سبب افزایش انگیزه، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود (بهجانی زاده و سلیمی، ۱۳۹۹). برخی از معلمان و برنامه ریزان آموزشی نظریه گاردنر را در راهبردهای تدوین و برنامه ریزی محتوای درسی مورد توجه قرار داده و در اغلب موارد این دیدگاه را در فرآیند یاددهی-یادگیری به گونه ای موثر به کار برده اند (اسپرنزا، ۲۰۱۵: ۱۶۱). در حالی که در نظام آموزشی ایران بیشتر معلمان از کاربرد نظریه هوش های چندگانه آگاهی چندانی ندارند و طبق پژوهش فوق و سایر پژوهش های انجام یافته در خصوص هوش های چندگانه، در کتاب های درسی بطور متوازن به همه هوش ها توجه کافی نشده است. بطوری که توجه به برخی از استعدادهای فراگیران بطور کلی مغفول مانده است (رضوانی و امیری، ۱۳۹۲: ۱۶۲). از این رو، یکی از مهم ترین راهکارهای اجرای هوش های چندگانه در دنیای واقعی گنجاندن آن ها در محتوای کتاب های درسی است. محتوا که به طور مستقیم با روح دانش آموز ارتباط دارد. در واقع عبارت است از مجموعه ی مفاهیم، اصول، مهارت ها، ارزش ها و گرایش هایی که از سوی برنامه ریزان به قصد

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مديريت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

تحقق اهداف آموزشی، انتخاب و سازماندهی می شود (ملکی، ۱۳۸۷: ۱۶۲). و در سیستم آموزشی متمرکزی چون ایران، کتاب درسی و محتوای آن به شکلی کاملاً یکسان در سراسر کشور توضیح و آموزش داده می شود. اما، با توجه به نظریه گاردنر (۱۹۹۳، ۱۹۹۵: ۹) که هوش را ناشی از تفاوت های فردی می داند و معتقد است که هوش را نمی توان به صورت کلی اندازه گیری کرد، بلکه به صورت بخش های مشخصی قابل اندازه گیری است. بحث تفاوت های فردی، مسئله بسیار مهمی است و از مقوله های هوش است (عنایتی و همکاران، ۱۳۹۶) که در زمینه های آموزش و توانایی های یادگیری، نقش و تاثیر پرننگی دارد (صریحی و همکاران، ۱۳۹۹).

علوم تجربی یکی از مهم ترین درس های اصلی دوره ابتدایی است که اهداف والایی چون شکوفایی قوه جستجوگری دانش آموزان و دانستن لذت بخش را در بر دارد (بن چایم^۱، ۲۰۱۷) و به آموزش پدیده هایی می پردازد که دانش آموز در زندگی روزانه با آنها برخورد میکند (ساماریند^۲ و همکاران، ۲۰۱۸). در این درس دانش آموزان علاوه بر آشنایی با اصول و مفاهیم علوم تجربی و کسب سواد علمی، آگاهی های لازم برای یک شهروند مطلوب را کسب می نمایند؛ به همین دلیل یکی از پایه های اساسی آموزش و پرورش، آموزش علوم می باشد. (تجری و بیانی، ۱۳۹۸، زارع و همکارانش ۲۰۱۶). تاکید می کنند موضوعات آموزش علوم، باید به گونه ای برنامه ریزی شود که در آن تمام هوش های دانش آموزان مورد توجه قرار گیرد و در برنامه ریزی آموزش علوم مقطع ابتدایی بکار گرفته شود.

بر مبنای شواهد و مستندات موجود، در نظام برنامه ریزی درسی ایران به دلیل وجود مجموعه ای از محدودیت های فکری (معرفتی) و کمبودهای اجرایی (عملی) به بخش قابل توجهی از استعدادها و قابلیت های هوشی دانش آموزان توجه نمی شود و از زمینه ها و فرصت های لازم برای رشد و پرورش آنها غفلت میشود (امینی، تمنایی و امینی، ۱۳۸۸). بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی محتوای کتاب علوم سوم ابتدایی بر اساس هوش های چندگانه گاردنر انجام شد تا به صورتی علمی و مستدل مشخص شود به چه میزان به هوش های چندگانه گاردنر توجه شده است. البته تحقیقاتی با موضوعات مشابه قبل از این نیز انجام شده است که از آن جمله میتوان به پژوهش سلطانی و همکارانش تحت عنوان « جایگاه برنامه مبتنی بر هوشهای چندگانه در کتب درسی دوره اول ابتدایی براساس مؤلفه های هوشهای چندگانه» اشاره نمود. در این پژوهش محتوای ۴ کتاب درسی اول ابتدایی بر اساس ۷ مؤلفه اصلی و ۵۵ مؤلفه فرعی هوشهای چندگانه مورد بررسی قرار گرفت (سلطانی، ادیب، محمودی، واحدی، ۱۳۹۹). بابایی و عبدی در تحقیقی دیگر، به تحلیل محتوای ۳ کتاب درسی، تعلیمات اجتماعی، علوم تجربی و تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی براساس نظریه هوشهای گاردنر پرداختند. آنها توجه به همه هوشها در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه ششم را گزارش نمودند همچنین، هوش زبانی - کلامی و سپس هوش فضایی در تعلیمات اجتماعی، و سه هوش زبانی - کلامی پس از آن فضایی و ریاضی - منطقی در کتاب علوم همان پایه بیشترین فراوانی را داشته است (بابایی و عبدی، ۱۳۹۲). «تحلیل محتوای کتاب کار و فناوری پایه ششم ابتدایی بر اساس هوش های چندگانه گاردنر و میزان فعال بودن» را خسروی و همکارانش انجام دادند که نتایج به دست آمده نشان داد محتوای کتاب کار و فناوری ششم ابتدایی، بیشتر به هوش دیداری و کمتر به هوش موسیقایی می پردازد (خسروی، مصلح، زمانی، ۱۳۹۴). کتابهای فارسی سوم و ششم ابتدایی نیز توسط علیزاده و عبدی مورد تحلیل و بازبینی قرار گرفت. نتایج بررسی انجام یافته در ابعاد هوش های چندگانه نشان داد که محتوای کتاب کار و فناوری ششم ابتدایی، بیشتر به هوش دیداری و کمتر به هوش موسیقایی می پردازد. به طور کلی مطالعه تحقیقات صورت گرفته روی کتاب های درسی مختلف نشان داد به ارائه چارچوب مناسب و عملیاتی در زمینه هوش های چندگانه کم توجهی شده است. این

¹ ben-chaim

² samarieand

امر به ویژه در پژوهش‌های هوش‌های چندگانه در دوره ابتدایی ایران پررنگ تر می‌نماید (رضوانی و امیری، ۱۳۹۲؛ رضاخانی، ۱۳۹۳ و شریفی، فرامرزی و آقابابایی، ۱۳۹۳). سوالات اصلی پژوهش:

آیا در کتاب علوم تجربی سوم ابتدایی سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به مولفه‌های گوناگون هوش‌های چندگانه گاردنر توجه شده است؟

آیا میزان کاربست مولفه‌های هوش‌های هشتگانه گاردنر در درس‌های مختلف کتاب علوم تجربی پایه سوم ابتدایی یکسان است؟

سوالات فرعی پژوهش:

فراوانی نسبی هوش‌های هشتگانه گاردنر به تفکیک دروس مختلف در کتاب علوم تجربی سوم چگونه است؟

درصد فراوانی نسبی هوش‌های چندگانه گاردنر در کتاب علوم تجربی سوم چگونه است؟

به چه هوش‌هایی در کتاب علوم تجربی سوم بیشتر توجه شده است؟

به چه هوش‌هایی در کتاب علوم تجربی سوم کمتر توجه شده است؟

۲- روش

در این پژوهش، به تحلیل محتوای کمی و توصیفی علوم تجربی سوم ابتدایی بر اساس تئوری هوش‌های ۸گانه گاردنر پرداخته شده است. جامعه آماری پژوهش، کتاب علوم سوم ابتدایی در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ می‌باشد. واحد تحلیل این پژوهش (متن کتاب درسی، تصاویر، فعالیتها، ایستگاه فکر، مقایسه، گفت و گو، پرسش‌ها، علم و زندگی، آزمایش‌ها و...) که جمعاً ۱۱۲ صفحه (کل کتاب درسی) مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. با استفاده از کتب و مقالات علمی موجود در ابتدا، با توجه به تعریف و ویژگی هر یک از انواع هوشها چک لیستی از مصداق‌های آنها تهیه و سپس، کدگذاری محتوای کتاب انجام شد.

۳- یافته‌ها

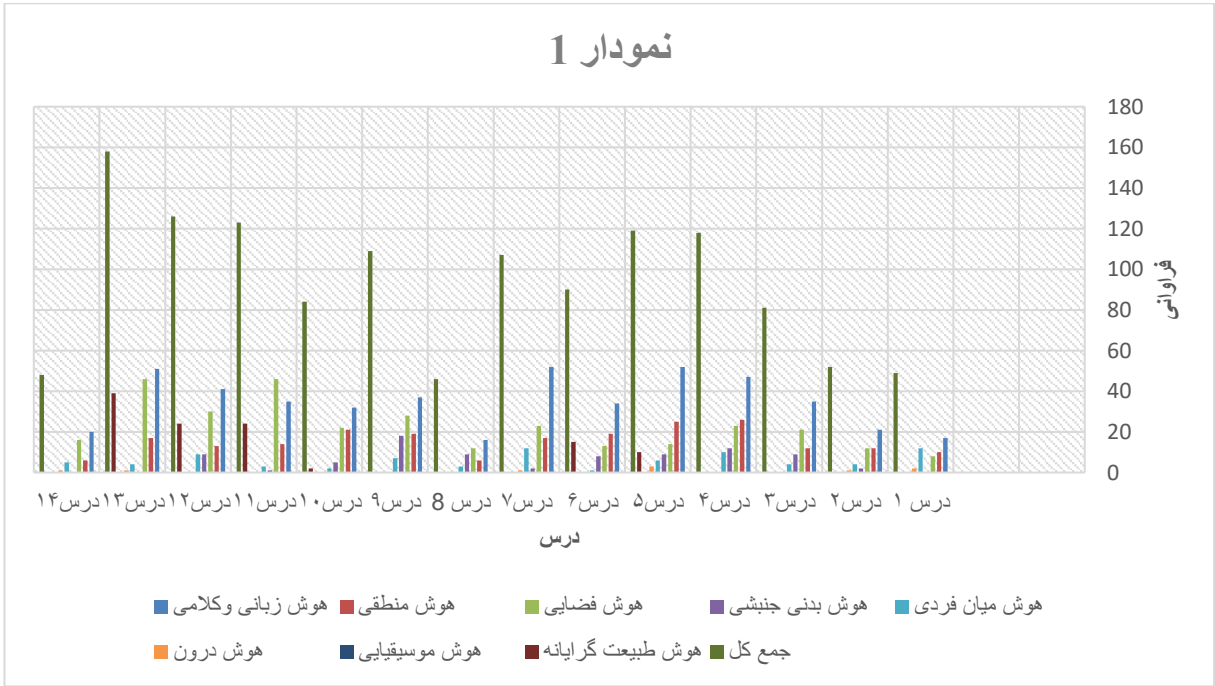
در راستای پاسخ‌گویی به سوالات پژوهش و بررسی کتاب، یافته‌های حاصل در جداول زیر خلاصه شد. جدول ۱ در نتیجه بررسی و کدگذاری محتوای کتاب علوم تجربی سوم ابتدایی سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ از نظر پرداختن به هوش‌های چندگانه گاردنر حاصل شده است و فراوانی هر یک از این هوش‌ها را به تفکیک دروس کتاب نشان می‌دهد.

جدول ۱- فراوانی هوش‌های چندگانه گاردنر به تفکیک دروس کتاب

انواع هوش‌ها / درس‌ها	هوش زبانی و کلامی	هوش منطقی ریاضی	هوش فضایی	هوش بدنی جنبشی	هوش میان فردی	هوش درون فردی	هوش موسیقایی	هوش طبیعت گرایانه	جمع کل
درس ۱	۱۷	۱۰	۸	۰	۱۲	۲	۰	۰	۴۹
درس ۲	۲۱	۱۲	۱۲	۲	۴	۱	۰	۰	۵۲
درس ۳	۳۵	۱۲	۲۱	۹	۴	۰	۰	۰	۸۱
درس ۴	۴۷	۲۶	۲۳	۱۲	۱۰	۰	۰	۰	۱۱۸
درس ۵	۵۲	۲۵	۱۴	۹	۶	۳	۰	۱۰	۱۱۹

۹۰	۱۵	۰	۰	۱	۸	۱۳	۱۹	۳۴	۶ درس
۱۰۷	۰	۰	۱	۱۲	۲	۲۳	۱۷	۵۲	۷ درس
۴۶	۰	۰	۰	۳	۹	۱۲	۶	۱۶	۸ درس
۱۰۹	۰	۰	۰	۷	۱۸	۲۸	۱۹	۳۷	۹ درس
۸۴	۲	۰	۰	۲	۵	۲۲	۲۱	۳۲	۱۰ درس
۱۲۳	۲۴	۰	۰	۳	۱	۴۶	۱۴	۳۵	۱۱ درس
۱۲۶	۲۴	۰	۰	۹	۹	۳۰	۱۳	۴۱	۱۲ درس
۱۵۸	۳۹	۰	۱	۴	۰	۴۶	۱۷	۵۱	۱۳ درس
۴۸	۰	۰	۱	۵	۰	۱۶	۶	۲۰	۱۴ درس
۱۳۱۰	۱۱۴	۰	۹	۸۲	۸۴	۳۱۴	۲۱۷	۴۹۰	جمع کل

بررسی کتاب علوم تجربی سوم ابتدایی از نظر پرداختن به مولفه های گوناگون هوش های هشت گانه گاردنر در جدول ۱ به خوبی نشان می دهد، به جز هوش موسیقایی، انواع مولفه های هوش لحاظ و بکار گرفته شده‌اند. نمودار ۱ که بر اساس جدول ۱ تنظیم شده حاکی از آن است که میزان توجه به مولفه های مختلف هوش در همه درس‌ها یکسان نیست. در درس هایی نظیر درس ۵، ۱۱، ۱۳ و بیشترین تنوع و گوناگونی هوش‌های گاردنر را می توان مشاهده نمود. در این دروس بجز هوش موسیقایی سایر مولفه‌های هوش مشاهده شد. و بالعکس، در درسهای ۱ و سپس ۳، ۴، ۱۰، ۱۱ و ۱۴ کمترین تنوع هوش‌ها دیده می‌شود.

نمودار ۱- فراوانی هوش‌های چندگانه گاردنر به تفکیک دروس کتاب

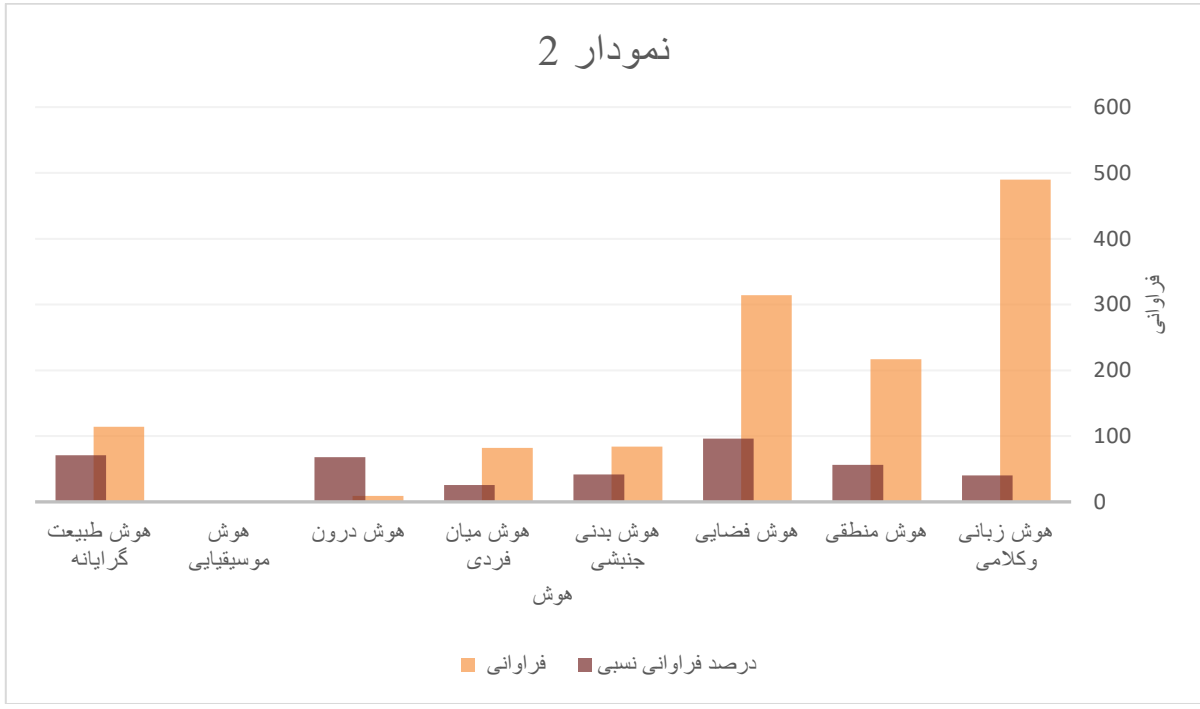
در این کتاب ۱۳۱۰ مورد به عنوان مصداقهای انواع هوش‌های گاردنر شناسایی شد که در جدول ۲ و ۱ ذکر شده است. توجه به جدول ۲ نشان داد بالاترین فراوانی و به تبع آن فراوانی نسبی در کتاب به هوش زبانی و کلامی با ۳۷/۴۰٪ تعلق می‌گیرد. پس

از هوش زبانی و کلامی، هوش فضایی، هوش منطقی و هوش طبیعت گرایانه به ترتیب هر کدام با درصد فراوانی ۱۶/۵۶، ۸/۷۰ و ۵/۷۶ مشاهده شد. هوش بدنی جنبشی ۶/۴۱٪ و هوش میان فردی ۶/۲۵٪ فراوانی های نزدیکی داشتند. هوش درون فردی با ۰/۶۸٪ فراوانی اندکی را داشت. هیچ مصداقی از هوش موسیقیایی در این کتاب ملاحظه نشد بنابراین، درصد فراوانی صفر را نشان داد.

جدول ۲ - فراوانی نسبی هوش‌های چندگانه گاردنر در کتاب علوم تجربی پایه سوم

انواع هوش ها/ها	هوش زبانی و کلامی	هوش منطقی ریاضی	هوش فضایی	هوش بدنی جنبشی	هوش میان فردی	هوش درون فردی	هوش موسیقیایی	هوش طبیعت گرایانه	جمع کل
فراوانی	۴۹۰	۲۱۷	۳۱۴	۸۴	۸۲	۹	۰	۱۱۴	۱۳۱۰
درصد فراوانی نسبی	۳۷/۴۰	۱۶/۵۶	۲۳/۹۶	۶/۴۱	۶/۲۵	۰/۶۸	۰	۸/۷۰	۱۰۰/۰۰

در این کتاب ۱۳۱۰ مورد به عنوان مصداقهای انواع هوشهای گاردنر شناسایی شد که در جدول ۲ و ۱ ذکر شده است. توجه به جدول ۲ نشان داد بالاترین فراوانی و به تبع آن فراوانی نسبی در کتاب به هوش زبانی و کلامی با ۳۷/۴۰٪ تعلق میگیرد. پس از هوش زبانی و کلامی، هوش فضایی، هوش منطقی و هوش طبیعت گرایانه به ترتیب هر کدام با درصد فراوانی ۱۶/۵۶، ۸/۷۰ و ۵/۷۶ مشاهده شد. هوش بدنی جنبشی ۶/۴۱٪ و هوش میان فردی ۶/۲۵٪ فراوانی های نزدیکی داشتند. هوش درون فردی با ۰/۶۸٪ فراوانی اندکی را داشت. هیچ مصداقی از هوش موسیقیایی در این کتاب ملاحظه نشد بنابراین، درصد فراوانی صفر را نشان داد.

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
معاونت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

نمودار ۲ - فراوانی نسبی هوش‌های چندگانه گاردنر در کتاب علوم تجربی پایه سوم

نمودار ۲ که با توجه به داده‌های جدول ۲ تنظیم شده به روشنی نشان می‌دهد هوش زبانی و کلامی بالاترین حضور و هوش موسیقیایی کمترین را در بین دیگر مولفه‌های هوش گاردنر را دارد.

۴- بحث و نتیجه‌گیری

مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش‌های مشابه نشان داد که، فراوانی صفر هوش موسیقیایی این کتاب با نتیجه بررسی‌های اول ابتدایی سلطانی و همکاران مطابقت کامل دارد اما، براساس نتایج گزارش شده از آنها هوش ریاضی-منطقی بالاترین فراوانی را دارد (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۹).

توجه به همه هوش‌ها در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه ششم در تحقیق بابایی و عبدی گزارش شد که نتیجه‌ای است مشابه آنچه که بررسی کتاب علوم سوم نشان داد با این تفاوت که هوش زبانی - کلامی و سپس هوش فضایی در تعلیمات اجتماعی، و سه هوش زبانی - کلامی پس از آن فضایی و ریاضی - منطقی در کتاب علوم همان پایه بیشترین فراوانی را داشته است که با اندک جابجایی در ترتیب هوش‌های مذکور می‌توان همین همسویی در نتایج را گزارش نمود (بابایی و عبدی، ۱۳۹۲). همچنین، اگر کتاب زیست‌شناسی پایه دهم را به عنوان یکی از کتاب‌هایی در نظر بگیریم که در حوزه‌ی یادگیری علوم تجربی قرار می‌گیرد، تحلیل محتوای این کتاب نشان داد به هوش منطقی - ریاضی در رتبه اول و هوش کلامی زبانی در رتبه دوم بیش از سایر مولفه‌های هوش گاردنر نظیر فضایی، میان‌فردی و ... توجه شده و دیگر موارد یا در نظر گرفته نشده‌اند یا حضوری بسیار کم‌رنگ‌تر دارند. از این رو، چنین نتیجه‌ای نیز تا حدودی مشابه نتایج این پژوهش می‌باشد.

آنچه که بر ضرورت توجه به نظریه هوش‌های چندگانه در کتاب‌های درسی دلالت دارد، نتایج تحقیقاتی است که نشان می‌دهد اهمیت انواع هوش‌ها در آموزش و یادگیری باعث گسترش راهبردهای آموزش فعال و افزایش سطح یادگیری نواآموزان و دانش‌آموزان می‌شود. همچنین، کاربست جنبه‌های مختلف هوش می‌تواند نقشی مهم در پرورش استعداد‌های دانش‌آموزان داشته باشد. (رحیمی و فضیلتی، ۱۳۹۵). از این رو، میزان اهمیت توجه به جنبه‌های مختلف هوش در پرورش همه جنبه‌های ابعاد انسانی به حدی است که در کشوری چون آمریکا مدارس تحت عنوان «مدارس گاردنری» تاسیس شده است که آموزش‌ها در آنها با توجه به نظریه هوش‌های گاردنر ارائه می‌شود به این امید که بتوان امکان تربیت و توسعه‌ای همه جنبه‌ها را برای کودکان فراهم نمود (قصابسرای و خزایی، ۱۳۹۱).

عدم توجه به هوش موسیقیایی در این کتاب قابل تأمل است. دامونت^۳، سیورنیا^۴، فرون^۵ و ون هورن^۶ (۲۰۱۷) موسیقی را برای تربیت هوش در دوره ابتدایی، ابزاری مناسب معرفی کرده و استفاده از آن را نه تنها وسیله‌ای برای لذت بردن دانش‌آموز همچنین، دبستانی، که شیوه‌ای موثر در پرورش توانایی‌های حرکتی، زبان، مهارت‌های اجتماعی، شناختی و علمی می‌دانند. پژوهش آلمن^۷ و همکارانش (۲۰۱۷) نشان داد که آموزش موسیقی علاوه بر افزایش تحول شناختی و مهارت‌های اجتماعی کودکان، بر توانایی استدلال عمومی آنها نیز موثر باشد و عدم بهره‌گیری از این حیطة به نوعی غفلت در برنامه درسی قلمداد می‌گردد (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۹).

اهمیت کتب درسی به عنوان یکی از اصلی‌ترین عناصر و مواد برنامه درسی از یک سو و از دیگر سو، توجه به تفاوت‌های فردی، شناخت استعدادها و نقشی که نظام آموزشی در ایجاد شرایط لازم برای شکوفایی آنها دارد همچنین، استفاده از روش‌های خلاقانه و هدایت افراد به رشته‌های تحصیلی و مشاغل مرتبط و ... می‌تواند به نظریه گاردنر مبنی بر وجود انواع هوش و آمادگی و افراد برای پرورش یک یا چند نوع از این توانایی‌ها در انواع برنامه‌های درسی توجهی بیش از پیش را داشت.

³ Dumont

⁴ Syurina

⁵ Feron

⁶ van Hooren

⁷ Alemán

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
معاونت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

منابع فارسی

- آرمسترانگ، توماس ۱۳۸۸، هوش های چندگانه در کلاس های درس. ترجمه مهشید صفری، چاپ اول، تهران، انتشارات مدرسه. امینی، محمد، تمنایی، محمدرضا و امینی، سمیه (۱۳۸۸). نظریه هوش چندگانه و دلالت های آن در طراحی تجارب و فرصت های یادگیری. فصلنامه اندیشه های نوین تربیتی، ۵(۴)، ۹۱-۱۰۷.
- ابدال، بتول، روحی برندق، کاوس؛ سجادی، سیدمهدی و غروی نائینی، نهل. ۱۳۹۸. مطالعه و تحلیل اصل تفاوت های فردی در تربیت از دیدگاه مفسران قرآن، فصلنامه پژوهش های علم و دین، سال دهم، شماره دوم (پیاپی ۲۰)، پاییز و زمستان، ۳-۲۴. بابایی، بهاره و عبدی، علی. (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کتاب های درسی تعلیمات اجتماعی، علوم تجربی و تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی براساس نظریه هوش های گاردنر همایش ملی تغییر در برنامه درسی دوره های آموزش و پرورش، بیرجند. بهجانی زاده، مهنوش و سلیمی، مهتاب. ۱۳۹۸. رابطه ی هوش های چندگانه و خودکارآمدی دانش آموزان دختر مقطع ابتدایی، فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، دوره بیست و یکم، شماره سوم (پیاپی ۸۱)، پاییز ۱۳۹۹، ۱۳۶-۱۴۶. بیرمی پور، علی؛ بختیار نصر آبادی، حسن علی و هاشمی، حسن. (۱۳۸۹). پست مدرن و اصلاحات برنامه درسی. مجله رویکردهای نوین آموزشی. ۱۱، ۳۱-۶۴.
- تجری، طیبه و بیانی، مرضیه، طراحی الگوی برنامه درسی آموزش علوم تجربی دوره ابتدایی بر اساس نظریه هوش چندگانه گاردنر، دو فصلنامه پژوهش در آموزش علوم ابتدایی، دوره ی یکم، شماره یکم، بهار و تابستان ۱۳۹۸، ۳۹-۵۰. خسروی، مهوش، مصلح، هادی و زمانی، بی بی عشرت. (۱۳۹۴). تحلیل محتوای کتاب کار و فناوری پایه ششم ابتدایی بر اساس هوش های چندگانه گاردنر و میزان فعال بودن. آموزش پژوهی، ۳، ۳۶-۵۶.
- رضوانی، رضا و امیری، طیبه (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کتب آموزش زبان انگلیسی منتخب دانشگاهی از نظر میزان توجه به هوش های چندگانه. فصلنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۴(۴)، ۱۸۹-۲۰۰.
- رحیمی، سعید و حافظی، علیرضا. (۱۳۹۴). بررسی و مقایسه هوش های چندگانه دانش آموزان ناشنوا، نابینا و نیمه بینا مدارس ویژه شهر اصفهان. آماده جهت ارسال به مجله پژوهش در حیطه کودکان استثنایی.
- رحیمی، سعید و فضیلتی، منصوره. (۱۳۹۵). کاربست نظریه هوش های چندگانه گاردنر در آموزش و یادگیری. رویش روان شناسی، ۵(۳)، ۵-۳۱.
- سیف، علی اکبر (۱۳۹۴). روان شناسی پرورش نوین: روان شناسی یادگیری و آموزشی. تهران: انتشارات دوران.
- سلطانی، اکبر، ادیب، یوسف، محمودی، فیروز و واحدی، شهرام. (۱۳۹۹). جایگاه برنامه مبتنی بر هوش های چندگانه در کتب درسی دوره اول ابتدایی براساس مؤلفه های هوش های چندگانه. فصلنامه سلامت روان کودک، ۱۵(۷)، ۲۷۰-۲۸۰.
- صریحی، نفیسه؛ معنوی پور، داود و صداقتی فرد، مجتبی، مقایسه آموزش برنامه مداخله ای روان درمانی پویش کوتاه مدت، آزمایش تن آگاهی و تلفیق این دو بر افزایش نمره هوش، فصلنامه پژوهش در نظام های آموزشی، دوره چهاردهم (پیاپی ۴۹)، تابستان ۱۳۹۹، ۳۵۱-۳۶۷.
- عنایتی، بهار، گل محمد نژاد بهرامی، غلامرضا و مصر آبادی، جواد (۱۳۹۶). انطباق و هنجاریابی آزمون هوش نوجوانان کتل. فصلنامه اندازه گیری تربیتی. دوره هشتم، شماره ۳۰، ۱۶۴-۱۵۱.
- قصابسرای، مریم یوسفی و خزایی، کامیان. (۱۳۹۱). تحلیل محتوای کتاب زیست شناسی پایه دوم متوسطه بر اساس تئوری هوش های چندگانه گاردنر. پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۹(۵)، ۱۶-۲۷.

وزارت آموزش و پرورش
 اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
 مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب
 دانشگاه هرمزگان
 اسفندماه ۱۴۰۵ - بندرعباس

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

ملکی، حسن (۱۳۸۷). مبانی برنامه ریزی آموزش متوسطه. تهران: انتشارات سمت.
 مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۵). نظریه هوش های چندگانه و دلالت های آن برای برنامه درسی و آموزش، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۸۸، ۷-۳۱.

منابع لاتین

Alemán, X., Duryea, S., Guerra, N. G., McEwan, P. J., Muñoz, R., Stampini, M., & Williamson, A. A. (2017). The Effects of Musical Training on Child Development: a Randomized Trial of El Sistema in Venezuela. *Prev Sci*, 18(7), 865-878. doi: 10.1007/s11121-016-0727-3

Dumont, Elisabeth, Syurina, Elena V., Feron, Frans J. M., & van Hooren, Susan. (2017). Music Interventions and Child Development: A Critical Review and Further Directions. *Frontiers in Psychology*, 8(1694). doi: 10.3389/fpsyg.2017.01694

Esperanza 1. C. (2015). Learning styles and multiple intelligences in the teaching-learning of Spanish as a foreign language. *Center for education programmes, university of Trinidad and Tobago*. 33(2), 79-103.